

akik csak december közepén vették fel újra a munkát.

Hamarosan megkezdték az emberek agymosását. 1957. március 25-én a helyi tanács megtartotta első ülését és az október 23-i eseményeket ők is ellenforradalommal minősítették, ahogy tették ezt szerte az egész országban. 1957. november 6-án már a szovjet forradalom 40. évfordulója alkalmából rendeztek díszünnepséget. A megtorlások részeként pedig többeket megfosztottak állásuktól, kizárták a pártból, gyakran még a hozzá tartozókat is. A bírósági perek közül a legjelentősebb Bujdos Géza és társainak pere volt. A szerző részletesen közli Bujdos életrajzát, akit a bíróság 6 évi börtönbüntetésre ítélt. Bujdost a Járási Munkástanács elnökévé választották. A per további vádlottjait és tárgyalásukat is bemutatja a szerző.

Az utolsó előtti fejezetből kiderül, hogy három kisvárdai személy halála a forradalom eseményeivel áll összefüggésben. Ifj. Rada János október 24-én, a Magyar Rádió ostrománál kapott halálos

lövést. Bódi József szintén a fővárosi harcokban vett részt, amiért halálra ítélték és 1958-ban felakasztották. Bódi Lajos a forradalmárok ellen harcolt, a Magyar Rádió védelme során esett el. Kisvárdán 1991-ig utca viselte a nevét.

Az '56-os forradalmi események emlékét 1990-től egy temetőbeli emlékmű, míg 2006-tól a Zrínyi téren felállított szoborkompozíció őrzi, ahol a városi megemlékezések is zajlanak.

Néző István kötetében összegezte a kisvárdai '56-os forradalmi eseményeket. A közölt fotók bemutatják az események helyszíneit, valamint a résztvevőket. A tanulmány legfőbb értéke a visszaemlékezések beépítése, amelyek elevenné teszik a leírást. Haszonnal forgathatják a forradalom helyi eseményei után érdeklődők, valamint helytörténeti vetélkedők forrásul is szolgálhat.

NÉZŐ ISTVÁN: „...ötvenhat izzó ősze volt...”. A forradalom kisvárdai eseménye és utóélete. Kisvárdai – Nyíregyháza, 2016, Örökségünk Könyvkiadó, 82 p.

ILYÉS GÁBOR

Reformációs emlékkötet a nyíregyházi evangélikusokról

2017-ben jelent meg *A reformáció öröksége a tír pákok körében* című tanulmánykötet a reformáció 500. évfordulója alkalmából; a művet a Nyíregyházi Evangélikus Nagytemplomért Alapítvány adta ki. 2016. október 22-én ugyanezzel a címmel konferencia jellegű gyülekezeti napot

szerveztek. Az itt elhangzottak írott változatait, valamint a korábbi évekből való, a nyíregyházi evangélikus templomban megtartott hasonló tartalmú előadásokat olvashatjuk Szabó Sarolta szerkesztésében. A tanulmánykötet célja, hogy bemutassa azt az örökséget, mely a város

újraterelítése óta keletkezett az elmúlt bő két és fél évszázadban.

Kujbusné Mecsei Éva *Pillantás a múltba* című tanulmánya az 1753-as telepítési pátens utáni évtizedek történéseit foglalja magába. Gróf Károlyi Ferenc katolikus lakosságot szeretett volna letelepíteni Nyíregyházára, de mivel ezt számos körülmény nehezítette, Békésből hívott új lakókat, akik viszont evangélikusok voltak. A szerző azokat az eseményeket mutatja be röviden, amelyek meghatározóak voltak az újraterelítést követő időszakban: az első évtizedek nehézségeit, a szabad vallásgyakorlást, a nagytemplom építését, a város növekedését, az örök-váltságot és a természeti csapásokat.

A *Nyíregyháza város telepítő levelei* című tanulmányban Bene János gróf Károlyi Ferenc letelepítési pátensét, létrejöttének a körülményeit és az újraterelítést követő évtizedeket foglalta össze. Először arról olvashatunk, hogy a csökkenő lakossággal bíró Nyíregyháza mely családok tulajdona volt a 18. század közepén, ezután rátér az újraterelítés megszervezésére. A szerző nemcsak a letelepítési pátens, valamint a szervezőmunkát jutalmazó adománylevelet használta fel, hanem a nyíregyházi bírák évkönyveit, valamint 20. századi városmonográfiákat és más Nyíregyháza történelmével foglalkozó munkákat is.

Szabó Sarolta az *Iparosok Nyíregyházán* című írásában a 19. századi nyíregyházi céhek működését mutatja be. Az 1770-es évekre elfogytak a megművelhető területek Nyíregyháza határában. A város vezetése különböző intézkedéseket hozott annak érdekében, hogy korlátozzák a betelepülni akaró földműveseket, és inkább a megnövekedett földműves lakosság iparcikkszükségeit előállító kézműve-

sek letelepedését segítsék. 1793-ban a több mint hétezer fős lakosságnak már 3%-át tették ki a kézművesek. 1806-ban a város vezetői úgy rendelkeztek, hogy csak az telepedhet le a városban, akinek olyan mestersége van, amire a közösségnek szüksége van. A következő évtizedekben folyamatosan emelkedett a mesterelemek száma Nyíregyházán.

A városi élet bemutatása mellett nagy hangsúlyt kaptak a bokortanyák is, melyeket B. Pristyák Erika mutat be *A tanyabokrok település-szerkezete, az örökség továbbélése napjainkig* című tanulmányában. A bokortanya kifejezést Sexty József, Nyíregyháza főmérnöke használta először 1823-ban a már több évtizeddel azelőtt létrejött tanyákkal kapcsolatban. Az 1800-as évek elején indult el egy kitelepedési hullám a városból a szállásterületekre, majd 1850-re a szállásterületek állandó lakhellyé és üzemi központokká alakultak át. A bo-

kortanyák általános jellemzője, hogy egy központi tér körül jöttek létre, így valószínűleg csoportos településeségek lettek. A tanulmány szerzője a kialakulás után egészen napjainkig taglalja a bokortanyák történetét a fellendüléstől a hanyatlásig, és foglalkozik a jelennel is.

A második világháború után Európában a győztes hatalmak lakosságcserekről döntöttek. Magyarországot a németek kitelepítése és a Csehszlovákiával közösen lebonyolított lakosságcsere érintette, utóbbival Bánszki Hajnalka *A csehszlovák-magyar lakosságcsere Nyíregyházán és a tanyabokrokban* című tanulmánya foglalkozik. A prágai vezetés azt szerette volna elérni, hogy minél több szlovák ajkú lakos települjön át, ezzel párhuzamosan minél több magyart kényszerítsenek arra, hogy Magyarországra költözzön. Nyíregyházáról és környékéről 1946-ban több mint hatezer ember jelezte áttelepülési szándékát, 1947-ben és 1948-ban négy és fél ezer embert költöztettek át Csehszlovákiába, s helyükre kétezer magyart telepítettek. A tanulmány nemcsak a lakosságcsere folyamatát írja le, hanem kiterjed az új lakosság beilleszkedésének nehézségeire is.

Bodnár Zsuzsa a tírpák evangélikus szokásokat mutatja be a *Tírpák népelet, evangélikus vallási hagyományok* címmel. A közösség a vallásszabadság ígéretével költözött Békésből és a Felvidékről Nyíregyházára, s már a kezdetektől arra törekedett, hogy új templomot építtessen. Az első fatemplomukat le kellett bontani, és csak azután kezdhették el a nagytemplom építését, miután II. József kiadta a vallási türelemről szóló rendeletét. A most is álló evangélikus templomot 1786. október 22-én szentelték fel. A templomban meghatározott ülésrend volt, külön ültek

a férfiak és a nők, számított a társadalmi rang, valamint az is, ki milyen gyakran járt az istentiszteletekre. Minden tírpák családnál volt *Tranoscius*, azaz tót énekeskönyv. Az istentiszteletekre a családok együtt mentek a családfő vezetésével.

Az evangélikus oktatás történetéről két tanulmányt olvashatunk. Csoma József az 1847 és 1873 között működő, hányattatott sorsú evangélikus tanítóképző történetét írta meg az *Egy eltűnt iskola, amely megkerült* című tanulmányában. Az intézmény sok nehézséggel küszködött Nyíregyházán, végül 1873-ban átköltözött Eperjesre. A nehézkes működés ellenére két és fél évtized alatt 200 tanítót képeztek ki, akik a városi és tanyasi iskolákban tanítottak. Henzsel Ágota a bokortanyákban az 1860-as évektől kiépülő evangélikus iskolák életébe nyújt betekintést (*Evangélikus tanyai iskolák szervezése Nyíregyházán*). A bokortanyák iskoláit az evangélikus egyház szervezte meg, majd az 1868-as népiskolai törvény után már az állam is létesített új iskolákat. Az egyház stabilan 6 iskolát működtetett az 1860-as évek közepétől, s nemcsak az iskolák felszereltségére költöttek, hanem mindvégig törekedtek arra, hogy tanítóikat is megfizessék. A bokortanyákban a tót nyelvűek voltak többségében, a tanyákban élő gyerekek a magyar nyelven először csak az iskolában találkoztak.

Ilyés Gábor a *Reformáció szolgálatában* című írásában azokat az emlékjeleket gyűjtötte össze, amelyek megtalálhatók ma is Nyíregyházán. A képekkel gazdagon illusztrált tanulmányban nagy hangsúlyt kaptak a városépítők, a templomépítők, az Evangélikus Gimnázium és a Lánygimnázium, az ünnepek és megemlékezések, valamint Luther Márton emlékezete. Az összegyűjtött emlékjelek kö-

zött találjuk a városalapító atyák szobrát, emléktáblákat, kiadványokat, épületeket és zászlókat.

Nyíregyháza történetéről számos könyv jelent meg eddig. Ebben a tanulmánykötetben olyan írások találhatók, melyek a város történelmének egy-egy rövid időszakát elemzik, mutatják be, ezért elsősorban azoknak ajánlom ezt a

kötetet, akik a Nyíregyháza múltjában elsősorban az evangélikus közösség története iránt érdeklődnek.

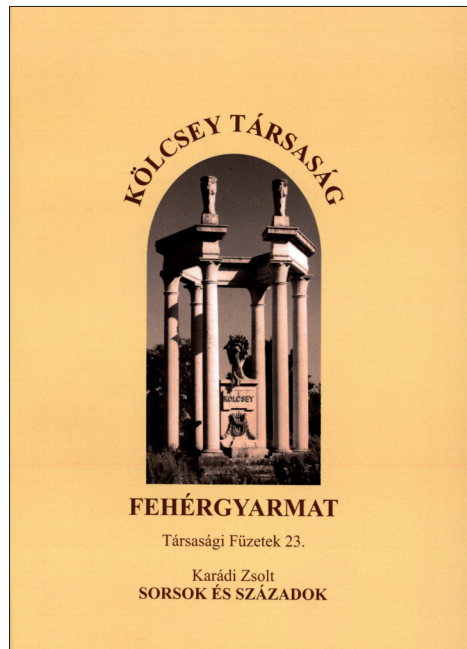
SZABÓ SAROLTA (szerk.): A reformáció a tír pákok körében. Nyíregyháza, 2017. Nyíregyházi Evangélikus Nagytanplomért Alapítvány, 165 p.

SZEMÁN LÁSZLÓ

Sorsok és századok

Karádi Zsolt új könyvéről

Mint ahogyan az irodalom igazán jelentős értékeket teremtő alkotóira is érvényes – most csak a mi régiókra gondolva elegendő itt Kölcsey, Móricz vagy Krúdy példájára utalni –, hogy teremtett világukban képesek az „értől az óceánig” jutni, vagyis a regionálistól a nemzetin át az általános érvényű emberi igéző témákat, eszméket felmutatni, kibontani, úgy az irodalomtudomány legtöbb névös életművére is jellemző e hármasság sajátos tükröképe, vagyis a regionális, a nemzeti és a világirodalmi érdeklődés szerves egysége. Ez a lényegi, sőt értékadó szemléletmód és érdeklődési kör az egyik szervező elve Karádi Zsolt itt bemutatandó gyűjteményes kötetének is. A könyv huszonkét dolgozatából huszonegy ugyanis valamiképpen a régióhoz kötődik, itt élő, vagy innen indult alkotók életének, életművének egészét, illetve egy szakaszát tárgyalja, ám minden esetben a „magasabb”, átfogóbb szempontokat is érvényesítve, vagyis a háttérben azt a

kérdést is feltéve, hogy miképpen járultak hozzá a vizsgált alkotások a nemzeti és az egyetemes irodalom értékteremtéséhez és értékörzéséhez.